

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 6

Кафедра соціології та психології

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни

«ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗВО»

обов'язкових компонент третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
освітньо-наукової програми

за спеціальністю **011 «Освітні, педагогічні науки»**

за темою – Основи педагогічної діяльності

м. Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології факультету № 6
(протокол від 29.08.2023 № 8)

Розробник: завідувач кафедри педагогіки та психології, доктор педагогічних наук, професор Олена ФЕДОРЕНКО

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця **Вікторія БУДЯНСЬКА;**
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ **Валентина ТЮРІНА.**

План лекції.

1. Сутність педагогічної діяльності, її специфіка та особливості.
2. Структура педагогічної діяльності.
3. Функції педагогічної діяльності.

Рекомендована література:

Основна

1. Бандурка О.М., Тюріна В.О., Федоренко О.І. Основи педагогічної техніки: навч. посіб. Харків: ТИТУЛ, 2006. 176 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник побудований за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів аспірантури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
3. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; Київ : Вища школа, 2014. 422 с.
4. Педагогічна майстерність: хрестоматія: навч. посіб. / Упоряд.: І.А. Зязюн, Н.Г. Базилевич, Т.Г. Дмитренко та ін.; За ред. І.А. Зязюна. Київ: Вища школа, 2010. 606 с.
5. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. /уклад. Федоренко О.І., Тюріна В.О., Гіренко С.П., Червоний П.Д. та ін.; за ред. О.І.Федоренко. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020 240 с.

Додаткова

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 468 с.
2. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / За ред. З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. Київ : Знання, 2007. 495 с.
3. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи : підручник. Київ : Каравела, 2008. 352 с.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України від 19.09.2014. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru>
5. Рубан О.М. Педагогіка вищої школи : навч.-метод. посіб. Кіровоград : Кіровоград. юрид. ін-т ХНУВС, 2010. 110 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <https://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Судова влада України <https://court.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України <https://www.gp.gov.ua/ua/index.html>
5. Офіційний сайт МВС України www.mvs.gov.ua.
6. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/>
7. Єдиний державний реєстр судових рішень <http://www.reyestr.court.gov.ua/>
8. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
9. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ

<http://univd.edu.ua/>

10. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко

<http://korolenko.kharkov.com/>

Текст лекції

1. Суть педагогічної діяльності, її специфіка та особливості.

Особливість праці вчителя полягає у тому, що *об'єктом* і продуктом її є людина. Не просто людина, не її фізична суть, а духовність, її внутрішній світ. Ось чому справедливо вважають, що професія вчителя належить до найбільш важливих у сучасному світі.

Педагогічна діяльність обов'язково передбачає педагога і того, кого він вчить, виховує, розвиває. Суб'єктом педагогічної діяльності є учитель, вихователь, інструментом впливу якого є його особистість, знання, уміння, почуття, воля. Специфічним є і об'єкт (предмет) педагогічної праці. У педагогічній діяльності студент виступає не тільки її об'єктом, а й суб'єктом, оскільки освітній процес вважається продуктивним лише за умови поєднання елементів самовиховання і самонавчання учня. Більше того, педагогічний процес змінює не лише учня, а й педагога, розвиваючи в ньому одні якості, викорінюючи інші. Педагогічна діяльність не може бути діяльністю тільки «для себе». Її сутність – в переході діяльності «для себе» в діяльність «для іншого», «для інших». У цій діяльності поєднується самореалізація педагога і його цілеспрямована участь у зміні студента (рівня навченості, вихованості, розвитку, освіченості).

Основний зміст педагогічної професії складають взаємовідносини з людьми. Діяльність представників інших професій типу «людина – людина» також вимагає взаємодії з людьми, але у педагогічній діяльності це пов'язано з тим, щоб найкращим чином зрозуміти, задовольнити запити учня, допомогти йому у становленні його особистості. Педагогічна діяльність спочатку й до кінця є процесом взаємодії людей. Це посилює роль особистісних взаємин у педагогічному процесі і підкреслює важливість моральних аспектів.

Педагогічна діяльність – особливий вид соціальної діяльності, спрямований на передачу від старших поколінь молодшим накопиченого людством досвіду і культури, створення умов для їх особистісного розвитку та підготовку до виконання певних соціальних ролей в суспільстві.

Педагогічна діяльність – це вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, освіта і розвиток учнів (дітей різного віку, технікумів, закладів вищої освіти, інститутів підвищення кваліфікації, закладів додаткової освіти і т. п.).

Педагогічна діяльність може бути *професійною* і *непрофесійною*. Непрофесійною є діяльність батьків з виховання дітей в сім'ї.

Людина, яка займається професійно педагогічною діяльністю, може називатися по-різному: вихователь, учитель, викладач, педагог. Часто це залежить від закладу, в якому людина працює: вихователь – у дитячому

садку, учитель – у школі, викладач – у технікумі, училищі, закладі вищої освіти.

Педагог – це фахівець, який має спеціальну підготовку і професійно здійснює навчально-виховну роботу в різних освітньо-виховних закладах.

Професійна діяльність вимагає спеціальної освіти, тобто оволодіння певною системою спеціальних знань, умінь і навичок, що необхідні для виконання функцій, пов'язаних з цією професією.

Слід розмежовувати терміни «педагогічна професія», «педагогічна спеціальність» і «педагогічна кваліфікація». Професія – це вид трудової діяльності, що характеризується сумою вимог до особистості. Спеціальність – це вид занять у рамках цієї професії. Кваліфікація – це рівень і вид професійної підготовленості, що характеризує можливості спеціаліста у вирішенні певного класу задач. Випускники педагогічних закладів освіти отримують такі рівні педагогічної кваліфікації: молодший спеціаліст, бакалавр, магістр.

Основними видами педагогічної діяльності є виховання і навчання.

Виховання людини в широкому педагогічному розумінні - це цілеспрямований процес, що здійснюється особами, які спеціально уповноважені для цього суспільством, - учителями, вихователями, педагогами. Цей процес передбачає здійснення цілеспрямованого виховного впливу однією людиною (педагогом, вихователем) на іншу (дитину, вихованця) з метою формування світогляду, якостей особистості, мотивації, соціально корисних інтересів і потреб, формування рис та якостей особистості.

З ускладненням процесів суспільного розвитку в педагогічній професії виділилася самостійна функція викладання. Викладання – це вид навчальної діяльності, спрямований на організацію та управління пізнавальною діяльністю студентів.

Педагогічну діяльність можна представити як сукупність таких взаємодіючих компонентів як: 1) мета діяльності, 2) суб'єкт діяльності (викладач), 3) об'єкт-суб'єкт діяльності (студенти), 4) зміст діяльності, 5) способи діяльності, 6) результат діяльності.

Метою професійної педагогічної діяльності є соціалізація, виховання особистості в гармонії з собою і соціумом.

Змістом викладацької діяльності є:

- процес організації навчальної діяльності студентів, спрямованої на засвоєння ними наукових знань та предметного соціокультурного досвіду як основи і умови розвитку;
- процес організації власної діяльності.

Суб'єктом педагогічної діяльності є вчитель, вихователь.

Об'єкт педагогічної праці – це студент (студент). Цей об'єкт специфічний, бо студент виступає одночасно й суб'єктом, оскільки педагогічний процес продуктивний лише за умови самовиховання і самонавчання учня. Крім того, педагогічний процес змінює не лише учня, а й учителя.

Результатом педагогічної діяльності є розвиток студента, його особистісне, інтелектуальне удосконалення, становлення його як особистості, як суб'єкта навчальної діяльності.

Види педагогічної діяльності:

- викладання – такий вид спеціальної діяльності, який спрямований на управління переважно пізнавальною діяльністю студентів;
- виховна – педагогічна діяльність, спрямована на організацію виховного середовища і управління різноманітними видами діяльності (у т.ч. і пізнавальною) вихованців з метою вирішення завдань їх гармонійного розвитку;
- самоосвітня – діяльність з самоосвіти і професійного самовиховання;
- управління – діяльність керівників освітніх закладів та їх заступників;
- методична – діяльність вивчення кращих досягнень психолого-педагогічних наук і передового педагогічного досвіду;
- науково-дослідницька – здійснення наукових досліджень.

Специфічним є результат педагогічної діяльності – людина, здатна до подальшого саморозвитку і життєтворчості.

Своєрідність педагогічної професії полягає в тому, що вона за своєю природою від початку до кінця є процесом взаємодії людей. Важливими особливостями педагогічної діяльності є також її динамічність, оскільки об'єкт (студент, студент) постійно змінюється, багатоплановість функцій. Основним робочим інструментом педагогічної діяльності є мовлення. Результати цієї діяльності помітні не відразу, треба працювати багато років, щоб побачити результат.

Педагогічна діяльність має гуманістичний, колективний і творчий характер.

Гуманістичний характер педагогічної професії. У цілісному педагогічному процесі вчитель вирішує два завдання – адаптації і гуманізації. Адаптивна функція пов'язана з підготовкою студента до певної соціальної ситуації, до конкретних запитів суспільства, а гуманістична – розвитком особистості, його творчої індивідуальності.

Колективний характер педагогічної праці. Якщо в інших професіях типу «людина – людина» результат, як правило, є продуктом діяльності однієї людини – представника професії (наприклад, продавця, бібліотекаря, лікаря і т.п.), то у педагогічній професії дуже важко вичленити внесок кожного педагога, сім'ї та інших джерел впливу у якісне перетворення суб'єкта діяльності – вихованці. Результат виховання залежить від єдності зусиль педагогічного колективу, психологічного клімату у ньому, тобто настрою його членів, їх працездатності, психічного і фізичного самопочуття.

Творчий характер педагогічної професії є її найважливішою особливістю. Рівень творчості діяльності педагога відображає ступінь використання ним своїх можливостей для досягнення поставлених цілей. Творчий педагог уміє приймати оригінальні рішення, використовує новаторські форми і методи роботи і тим самим досконало виконує свої

професійні функції. Творчість педагога проявляється не тільки при нестандартному, оригінальному вирішенні педагогічної задачі, а й при вирішенні завдань спілкування із студентами, колегами по роботі та ін. Слід зазначити, що творчість приходить тільки тоді і лише до тих, хто добросовісно ставиться до праці, постійно прагне до підвищення професійної кваліфікації, до вивчення досвіду кращих науковців та педагогів.

2. Структура педагогічної діяльності.

Педагогічна діяльність як складна динамічна система складається із взаємопов'язаних компонентів, що являють собою відносно самостійні функціональні види діяльності.

Основні структурні компоненти педагогічної діяльності:

1. Проектування цілей. Викладач повинен ставити завдання і планувати етапи їх здійснення відповідно до здібностей і можливостей студентів.
2. Стимулюючо-мотиваційний – викладач повинен формувати у студентів позитивне ставлення до діяльності, викликати інтерес, активізувати і стимулювати їх.
1. Плануючий компонент передбачає відбір і компонування навчального матеріалу та виховних засобів відповідно до вікових та індивідуальних особливостей студентів.
3. Організаційний компонент передбачає включення учнів у різноманітні види діяльності та організація студентського колективу.
4. Контрольно-корекційний компонент передбачає аналіз і корегування педагогічного процесу, оцінювання його результатів.
5. Результативно-аналітичний компонент передбачає аналіз результатів педагогічної діяльності на предмет відповідності цілям, формулювання висновків та їх використання в подальшій роботі.
6. Комунікативний компонент включає вміння встановлювати педагогічно доцільні відносини із студентами, батьками, колегами, представниками громадськості.

3. Основні функції педагогічної діяльності.

Основними функціями педагога є:

- навчальна (сприяння оволодінню системою знань);
- виховна (формування системи ставлень, переконань, культури взаємовідносин у соціумі);
- розвивальна (забезпечення умов для психічного та особистісного розвитку студентів);
- конструктивна (конструює навчальні заняття, позааудиторну роботу, різнорівневу самостійну роботу й спілкування і т.д.);
- комунікативна (спілкування з учнями, їх батьками, колегами по роботі);
- інформаційна (викладач транслює певну наукову інформацію);
- організаційна (організовує студентів, інших учителів, батьків, самого себе; заняття позааудиторні заходи, які проводить);
- дослідницька (досліджує особистість студента, студентський колектив, навченість і вихованість);

- функція соціалізації (підготовка учнів до встановлення стосунків з реальним соціальним середовищем);
- діагностична (опанування інформацією про стан навчання, виховання і розвитку студентів);
- прогностична (моделювання подальшого розвитку студентів);
- експресивна (вплив на емоції та психологічний стан студентів);
- культурологічна (спонукання до засвоєння та наслідування соціально-культурних стандартів життя і поведінки);
- рекреаційна (визначення посильності навантаження студентів та їх корекція);
- психотерапевтична ((забезпечення позитивного мікроклімату);
- управлінська (керівництво діяльністю студентів) та ін.

Викладач реалізує означені функції у різноманітних видах викладацької і виховної діяльності.